

Repliker och kommentarer*

KARL-ERIK ERIKSSON

Sverige 2020 – inte endast en fråga om nationalekonomi

I normala fall tillåter inte Ekonomisk Debatt att recenserade författare får återkomma med en replik. Vi har emellertid tillåtit ett avsteg från våra principer för att ge Karl-Erik Eriksson möjlighet att fortsätta den viktiga diskussionen om tillväxtens betydelse och vårt framtida samhälle. Eriksson menar att recensenten av hans bok i Ekonomisk Debatt 5/81 alltför snävt inriktat sig på ekonomiska budgetbegrepp och ekonomiskt kvantifierbara storheter, medan resursteorin utgår ifrån de materialbalanser som naturen själv ställer upp.

Björn Eriksson och jag har i vår bok *Sverige 2020 – en framtid för människor* gjort ett räknestycke, som i konkreta fysiska termer visar, hur Sverige om 40 år

Professor KARL-ERIK ERIKSSON är professor i teoretisk fysik vid Göteborgs universitet och forskningsledare för fysisk resursteori vid Chalmers Tekniska Högskola.

skulle kunna vara ett samhälle så gott som helt och hållet baserat på egna flödesresurser (även kallade förnybara resurser), dvs solinstrålning och avkastning av naturens fonder snarare än uttömning av dess lager. Detta Sverige skulle väl kunna härbärgera 10 miljoner människor och producera ett överskott av livsmedel, skogsprodukter och maskiner för bistånd och export.

När Christer Nilsson i *Ekonomisk Debatt* (nr 5, 1981) recenserar vår skrift, behandlar han den som om den vore en något yvig tvåbetygsuppsats i nationalekonomi, där författarna ideligen går utanför ämnet. Hans slutkaraktäristik blir att vi åstadkommit en "målfunktion utan angivna budgetvillkor". I själva verket är ju hela räknestycket en enda anpassning till de budgetvillkor naturen sätter för det geografiska område som är Sverige. Grödor i jord- och skogsbruk och trädgårdar, beten, fiske, svamp och bär, solvärme, vatten- och vindkraft, mineraluttag, allt är redovisat hela vägen genom omvandlingar till användning och resthantering eller export. Kanske hade våra räkningar varit mera begripliga för en nationalekonom om solinflödet hade angivits i $\text{kr}/\text{m}^2\text{s}$, men eftersom kronan och priserna beror av förändringar i samhällets struktur var detta inte möjligt för oss.

* I denna avdelning välkomnas kommentarer till tidigare artiklar.

Vår utgångspunkt var – Nilsson citerar helt korrekt – att konstruera "ett försörjningssystem, som skall fungera för människorna" och som därför måste "uppfylla vissa villkor". Att ange dessa "är en uppgift som går utanför vetenskapen", men att ignorera dem "vore fel – och därmed ovetenskapligt". Det är riktigt, att de villkor som vi anger är allmänt formulerade, och just därför för vi en ganska ingående diskussion om vad dessa innebär ifråga om kontroll av resurser, om rättvisa och utjämning på olika nivåer: lokal, kommunal, regional, nationell, global. Vi diskuterar också konflikter mellan dessa nivåer.

En tänkbar konflikt, som Nilsson påminner om, risken att livsmedelsbistånd kan leda mottagaren in i en beroendeställning, är vi väl medvetna om, och vi förespråkar därför, att sådant bistånd kombineras med bistånd som stöder och utvecklar mottagarlandets jordbruk.

Christer Nilsson skriver: "Den fråga som författarna försöker besvara vetenskapligt är, om kärnenergin kan anses fungera för eller emot människorna."

Vi anser oss inte ha behandlat frågan enbart vetenskapligt; de resonemang som vi för måste gå utanför vetenskapen. Däremot har vi korrekt analyserat de fysiska och begreppsliga grunderna för energikalkyler, inte bara "definierat ett antal energiformer", som Nilsson menar. Vårt räknestycke följer alltså normativa principer och överväganden, som inte kan rymmas inom vetenskapen, men det har – till skillnad från många energi- och resurskalkyler – en god vetenskaplig (termodynamisk) grund, och det är korrekt genomfört.

Om vi visar, att kärnkraften och oljan inte behövs, att den totala omsättningen av bränsle och el i Sverige väsentligt kan minskas, att avfallsmängderna blir mycket mindre än idag, samt slutligen att den totala arbetsinsatsen för detta blir mindre än idag, räcker då inte detta? Nej, Nilsson menar, att vi avför kärnkraften och förespråkar andra alternativ "utan att varken ha vägt nackdelarna mot de fördelar som finns med kärnenergin, eller ha behandlat de övriga alternativen

på motsvarande sätt."

Om jag äter nässelsoppa och pannkaka till kvällsmat hemma, måste jag då föra ett omständligt resonemang om varför jag sedan inte vill gå på restaurang och beställa en tournedos?

Christer Nilsson har läst på sin läxa och levererar den vanliga trosbekännelsen till marknaden: "En företagare idag börjar knappast någon produktion utan att först ha gjort en noggrann marknadsanalys av behovet. Skulle han inte ha gjort detta, får han ändå omgående behovet klart för sig. Mellan producenter och konsumenter fungerar idag priserna som informationsbärare, låt vara inte helt perfekt."

Att i en värld med utbredd svält och enorma orättvisor och i ett samhälle med bl.a. allvarliga narkotikaproblem på detta sätt blanda ihop begreppen *behov* och *efterfrågan* är rent cyniskt. (Envisas nationalekonomer med att hålla fast vid sedan länge avlivade dogmer, som den om ekvivalens mellan behov och efterfrågan, så kommer tilltron till deras vetenskap att försvinna.)

Vi var inte bundna till några cyniska dogmer utan frågade istället "vad är önskvärt?" och "vad är fysiskt möjligt?". Vi är fullt medvetna om att samhällets politiska och institutionella organisation, inklusive de regler inom vilka ekonomin skall operera, utgör svåra frågor, som vi inte alls kunnat behandla tillfredsställande. Men det går, som sagt, inte att diskutera ekonomin oberoende av dess institutionella ramar och här skisserar vi åtminstone vissa huvuddrag. Den diskussion om marknad och handel som Nilsson för i sin recension är bara ett mekaniskt återgivande av ekonomiläroböckernas schabloner istället för en seriös diskussion av de svåra frågor vi gett oss in på.

Från ekonomer hör man ofta – och Christer Nilsson upprepar detta – att ett dåligt kvantitativt mått är bättre än inget kvantitativt mått alls. Detta är inte vetenskapligt korrekt, om måttet ger ett falskt intryck av mätbarhet och den relevanta storheten inte är mätbar. Då är ett mindre pretentiöst kvalitativt mått eller

en kvalitativ beskrivning att föredra. På liknande sätt kan det vara bättre att vara teorilös än att ha en dålig teori.

Nilsson har alltså inte noterat, att ekonomin i det samhälle vi skisserar är noggrant beskriven, inte som han förespråkar i termer av BNP (ett dåligt mått, omöjligt att ens definiera i en så annorlunda ekonomi), inte heller i energitermer jämförbara med elektricitet och lågtemperaturvärme, så som ofta görs,

utan i fysiska mått, vilka är noga anpassade till det som skall mätas. Med de väldefinierade mått som vi använder ligger den svenska resursanvändningen klart inom de budgetvillkor som naturen sätter. Hur 2020 års svenska samhälle skulle kunna organiseras, behöver diskuteras mycket utförligare, och i den diskussionen bör nationalekonomin kunna bidra tillsammans med andra vetenskaper.